

Keskustelutilaisuus

Kulttuurin terveys- ja hyvinvointivaikutusten edistämisen mahdollisuudet

Aika Perjantaina 18.4.2008 klo 12.00-15.00

Paikka Säätytalo, sali 3, Snellmaninkatu 9-11

Läsnäolijat

ylijohtaja Riitta Kaivosoja, opetusministeriö (puheenjohtaja)
ohjelmajohtaja Maija Perho, Terveyden edistämisen politiikkaohjelma, sosiaali- ja terveysministeriö
tutkimusprofessori Marjatta Bardy, Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus STAKES
taidekasvattaja/taideterapeutti Cecilia von Brandenburg, opiskelija Taideteollinen korkeakoulu
taidehallinnon professori Timo Cantell, Sibelius-Akatemian Kuopion osasto
maatalousneuvos Markku Himanen, maa- ja metsätalousministeriö
verkostokoordinaattori Sari Hänninen, Aluekeskusohjelman hyvinvointiverkosto
koordinaattori Merja Isotalo, Terveystta kulttuurista -verkosto
professori Anita Kangas, Jyväskylän yliopisto
neuvotteleva virkamies Hannele Koivunen, opetusministeriö
tiimipäällikkö/dosentti Anneli Leppänen, Työterveyslaitos
projektipäällikkö Assi Liikanen, Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus SOCCA
opetusneuvos Marja-Liisa Niemi, opetusministeriö
lehtori Kari Nuutinen, Taideteollinen korkeakoulu
emeritusprofessori Amos Pasternack, Tampereen yliopisto
ylitarkastaja Marjaana Pelkonen, sosiaali- ja terveysministeriö
puheenjohtaja Hannu Saha, taiteen keskustoimikunta
erityisasiantuntija Ditte Winqvist, Suomen Kuntaliitto

opetusministeriön sisäinen valmistelutiimi:
erikoissuunnittelija Esa Pirnes
kulttuurisihteeri Mervi Tiensuu-Nylund
suunnittelija Viivi Seirala

Tilaisuuden avaus

Puheenjohtaja avasi tilaisuuden ja toivotti läsnäolijat tervetulleiksi.

Terveyden edistämisen politiikkaohjelma

Maija Perho kertoi puheenvuorossaan terveyden edistämisen politiikkaohjelmasta. (LIITE 1)

Kulttuurin hyvinvointivaikutukset. Tutkimus ja käytännön esimerkkejä

Assi Liikasen puheenvuoro. (LIITE 2)

Keskustelu

Keskustelussa kävi ilmi, että kiinnostusta aiheeseen löytyy eri tahoilta, mm. sosiaali- ja terveyssektorilta sekä koulutus- ja tutkimuspuolelta. Jatkotyön kannalta tärkeää on käsitteiden määrittely (kulttuuri ja hyvinvointi) sekä hankkeen rajaaminen (ennalta ehkäisevä työ - hoitotyö ja kuntoutus - lääketiede ja psykiatria). Käydyssä keskustelussa nousi esiin mm. seuraavaa:

- Sosiaali- ja terveystoimissa ihminen nähdään usein sieluttomana olentona ja kulttuuri ylellisyytenä sille, jolla on ongelmia. Erik Allardt on hyvinvoinnin ulottuvuuksia käsittelevässä tutkimuksessaan (1976) maininnut kolme hyvinvoinnin tukipilaria: "having, loving ja being". Näistä on panostettu vasta ensimmäiseen eli aineelliseen hyvinvointiin. Taide ja kulttuuri stimuloivat kahta jälkimmäistä ja myös ne tulisi ottaa huomioon. Toisaalta huomautettiin, ettei terveydenhuollossa ole vallalla ainoastaan yksi hyvinvointikäsitelmä, kyse on pikemminkin yksittäisten henkilöiden käsityksistä. Todettiin, että **hyvinvoinnin käsitteen saaminen käyttöön kokonaisvaltaisesti** voisi olla yksi perustettavan työryhmän tehtävistä.

- **Viestin vieminen eteenpäin** sekä päätöksentekijöille että kentällä toimiville ammatti-ihmisille on tärkeää. **Poikkisektoraalisen työn ongelmien voittaminen** on tämän hankkeen yksi ulottuvuus. Kulttuurialan ammatteja ja työskentelytapoja tulisi tehdä tutuiksi sosiaali- ja terveysalan ammattilaisille. Tärkeintä on keskinäinen ymmärrys. Muutokset eivät tapahdu hetkessä, vaan uudet ideat ja ajattelumallit muuttuvat käytännöiksi pikku hiljaa.

- Kuntakentällä on tapahtunut jo merkittävä asenteellinen muutos myönteiseen suuntaan. Kuntien toimeenpanosuunnitelmissa kulttuuri on nostettu esiin ilahduttavan usein. **Työhyvinvointi ja työelämässä viihtyminen** ovat kuntien kannalta keskeisiä teemoja, jotka on tärkeää huomioida kokonaisuutta koskevassa kehitystyössä. Tulevan syksyn kuntamarkkinoilla järjestetään kulttuuri ja hyvinvointiteemasta seminaari. Aiheesta voidaan jatkossa tiedottaa myös Kuntalehden välityksellä.

- Syksyllä 2006 järjestetyillä valtakunnallisilla Työterveyspäivillä pidettiin osaseminaari ”Työ, taide ja terveys”. Seminaarissa esiteltiin tutkimustuloksia kulttuurin terveyttä edistävistä vaikutuksista työhyvinvoinnin ammattilaisille. Tällä hetkellä on tärkeää käydä aiheesta sisältökeskustelua. Ihmisen esteettiset tarpeet eivät ole tähän mennessä olleet juurikaan esillä työhyvinvoinnin keskusteluissa tai interventioissa. Taidetta voitaisiin kokeilla erilaisiin hankkeisiin, jotka liittyvät työkyvyn ylläpitämiseen. Teema liittyy myös **työn kehittämiseen ja innovatiivisuuteen**.

- Alueilta välitettiin toive **konseptin luomisesta**, jonka avulla kehitetään uusia palveluita ja tuoteinnovaatioita. Lisäksi tarvitaan lisää **tutkittua tietoa** jota voitaisiin välittää alueiden kehittämisorganisaatioille. Aluekeskusohjelman hyvinvointiverkosto ilmoittautui työrukkaseksi ja talkoolaiseksi hankkeeseen ja ilmoitti vevänsä mielellään viestiä eteenpäin kentälle.

- **Terveyttä kulttuurista -toiminta** on ollut yksi taiteen keskustoimikunnan painopistealueista. Myös alueelliset taidetoimikunnat ovat panostaneet asiaan; mm. alueilla toimivien 49 läänintaiteilijan työstä on viime vuosina suuri osa ollut hyvinvointiin liittyvää. Tämän vuoden aikana on tarkoitus kirjata nämä hankkeet eräänlaiseksi **hyvien käytäntöjen käsikirjaksi**.

- Sosiaali- ja terveysministeriö julkaisee terveyserojen kaventamisen toimintaohjelman tänä keväänä. Kulttuurin mahdollisuudet tässä työssä halutaan nostaa mukaan keskusteluun. Tärkeintä on **rakenteiden kehittäminen**, asian eteenpäin vieminen ei välttämättä edes edellytä suuria investointeja.

- Yleissivistykseen tulisi kuulua soveltavien tieteiden rinnalla soveltavat taiteet. Kulttuuri ja hyvinvointi -tematiikan tulisi olla mukana **kaikessa koulutuksessa varhaiskasvatuksesta alkaen**. Nyt olisi aika pohtia, minkälaista koulutusta asia edellyttää.
- Todettiin, että Suomessa on pedagogisesti erinomainen koululaitos, jossa kuitenkin yhteiskunnallinen puoli on ollut heikommin esillä. Koulutuksemme traditio on nuori ja näkökulma kapea. Esimerkiksi terveyttä edistävässä liikunnassa ei saisi olla kyse vain arvosanojen antamisesta, vaan siitä, että nuori oppii huolehtimaan itsestään liikunnan avulla. Eri asteiden **koulutukseen tulisikin saada uudenlaista kulttuuria**. Sotien jälkeiset ongelmat on saatu vähitellen korjattua, mutta uusia ja erityyppisiä ongelmia, kuten syrjäytyneisyys, on tullut tilalle.
- Opetusministeriö ei voi suoraan vaikuttaa koulujen opetuksen sisältöön. Lain mukaan oppilaitoksilla on kuitenkin velvoite kehittää opetusta vastaamaan yhteiskunnan tarpeita. **Informaatio-ohjaus** on hyvä keino saada koulut miettimään opetuksen sisältöä. Syksyllä on tarkoitus järjestää politiikkaohjelmien (terveyden edistämisen sekä lasten ja nuorten politiikka-ohjelmat) yhteinen seminaari, jossa aiheesta voidaan keskustella. Uusien teemojen edistäminen onnistuu yleensä parhaiten, kun ne otetaan horisontaalisesti huomioon opetuskulttuurissa. Erilliset kurssit eivät ole yhtä tehokkaita.
- Kulttuuripolitiikan maisteriohjelmaan Jyväskylän yliopistossa sisältyy sosiokulttuurisen toiminnan moduli, johon voivat osallistua sekä sosiaalialan että kulttuuripolitiikan opiskelijat. Kokemukset modulista ovat olleet myönteisiä ja jo noin puolet opiskelijoista tulee sosiaalipuolelta. Todettiin, että moniammatillisuus ei ole sinänsä välttämätöntä, tärkeintä on, että eri ammattiryhmät voivat kohdata toisensa. Aihe on esillä myös kulttuuripolitiikan tohtoriohjelmassa ja siitä on tekeillä pari väitöskirjaa.
- Tampereella lääketieteelliseen koulutukseen pyritään tuomaan mukaan humanistinen näkökulma (medical humanities). Tavoitteenä on tulevien lääkäreiden maailmankuvan laajentaminen. Duodecim-seura on järjestänyt erilaisia seminaareja ja lääkäreille on myös perustettu oma kulttuuripalkinto. Ongelmana on kuitenkin se, että usein ne, jotka osallistuvat aiheesta järjestettyihin seminaareihin, ovat jo ennestään kiinnostuneita näistä asioista. Tällöin uusi ajattelutapa ei leviä riittävän laajalle.
- Aiheeseen liittyviä uusia opintokokonaisuuksia ei ole syytä perustaa, sen sijaan tulisi edetä **olemassa olevia koulutusohjelmia laajentamalla ja niiden välistä yhteistyötä lisäämällä**. Myös **monitieteinen tutkimusohjelma** olisi tarpeen; tavoitteena voisi olla huippututkimusstatuksen saaminen. Toisaalta toivottiin, että perustettaisiin **oma koulutusohjelma kuvataiteilijoille**, jotka aikovat suuntautua sosiaali- ja terveysalalle.
- Ruoka on liitetty meillä perinteisesti terveyteen ja nykyisen suomalaisen **ruokakulttuurin** edistämishojelman kautta yhä enemmän myös hyvinvointiin. Suomalaisessa ruokakulttuurissa vallitsee puritaaninen perinne, jossa painottuvat vahvasti ruoan puhtaus ja funktionaaliset elintarvikkeet. Olisi tärkeää tuoda esiin ruokaan liittyvien terveydellisten seikkojen lisäksi myös kulttuurista kontekstia. Ruuassa tärkeää on sen terveysvaikutusten lisäksi myös maku ja yhteisten ruokailuhetkien tuottama ilo. Kouluruokailussa tulisi ravintoseikkojen lisäksi ottaa huomioon myös yhteisöllinen lähtökohta: pöytätavat ja sivistys.
- Todettiin, ettei taide ole aina välttämättä hyvinvointia edistävää, vaan se voi toisinaan myös aiheuttaa "kipua". **Vastuullisuus** kuuluu keskeisesti kulttuuri-hyvinvointi -teemaan. Esimerkiksi

mielenterveyspotilaan tilaa taide ei kaikissa tapauksissa vie parempaan suuntaan. Tällaisissa tapauksissa tarvitaan tilanteen vaatimaa asiantuntijuutta. **Taideterapia** on keskeisesti kulttuurin hyvinvointia edistävään toimintaan kuuluvaa, sillä se on ennalta ehkäisevää, hoitavaa ja kuntouttavaa toimintaa. Tärkeää on **yksilöiden tarpeiden huomioiminen**.

- Käynnistettävässä hankkeessa tulisi olla kyse **taiteesta ja sen harrastamisesta keskellä kaikkea arkea**, ei niinkään korkeakulttuurista tai taideterapiasta. Hanke voisi liittyä läheisesti opetusministeriön luovuusstrategian luova ihminen/luova arki -osioon. Myös **kokemuksellinen oppiminen** on tässä yhteydessä tärkeää.

Johtopäätökset ja jatkotoimenpiteet

Puheenjohtaja totesi että halua poikkihallinnolliseen yhteistyöhön on. Opetusministeriö tarvitsee jatkotyössä asiantuntijoiden apua. Tarkoituksena on perustaa poikkihallinnollinen työryhmä valmistelevaan toimintaohjelmaa mahdollisimman pian. Tarvittaessa perustetaan alatyöryhmiä ja järjestetään seminaareja ja kuulemistilaisuuksia. Toimintaohjelma pyritään saamaan valmiiksi vuoden 2009 loppuun mennessä, jotta asia saadaan juurtumaan tällä hallituskaudella ja se jäisi elämään myös jatkossa.